

SĂPĂTURILE de salvare din campania anului 1957 de pe șantierul arheologic de la Valea Lupului s-au efectuat în continuarea aceloră din 1953—1956. Principalul obiectiv al acestei campanii, care s-a desfășurat între 6 iulie și 31 august inclusiv¹, a fost cercetarea în întregime a subsolului movilei mari din marginea șoselei Iași-Tg. Frumos, controlat parțial și în campania anului 1956².

Prin săparea în întregime a movilei s-a urmărit dezvelirea tuturor mormintelor din cuprinsul ei, în special a mormintelor cu ocră roșu din vremea movilei, precum și a altora mai noi, din prima epocă a fierului sau de la începutul epocii migrațiilor, săpate ulterior în pământul de umplutură al acesteia, fapt constatat și prin cercetările anterioare. Totodată s-a căutat să se obțină mai multe date cu privire la etapele înmormântărilor cu ocră roșu în movilă, la ritul lor funerar, precum și la sistemul de construcție al movilei mari.

Concomitent cu aceasta s-au efectuat și alte săpături sub forma unor sondaje de mai mică amploare, pe botul terasei din același loc, unul în marginea sud-vestică, pe locul așezării neolitice din faza Cucuteni B³, și altul (un șanț de 1 × 124 m) pe porțiunea centrală a aceleiași terase, unde, prin săpăturile de caracter obștesc, se descoperiseră mai multe resturi de locuire din prima epocă a fierului.

Prin aceste sondaje se urmărea, pe de o parte, să se obțină date suplimentare cu privire la topografia și particularitățile culturale ale așezării neolitice de aici, care se plasează într-o etapă de sfârșit a culturii Cucuteni-Tripolie, iar pe de alta, urma să se precizeze aspectul cultural și faza cronologică a așezării încadrată în mod generic în prima epocă a fierului.

În afară de acestea, unii membrii ai colectivului nostru au supravegheat parțial și lucrările de săpă întreprinse de Direcția Regională de Drumuri și Poduri în punctul « La Căprița » din marginea de est a satului Lețcani, pe locul unei movile din vremea înmormântărilor cu ocră și a unei așezări de tip Criș, cercetate parțial în campania anului 1950⁴.

În cele ce urmează prezentăm rezultatele mai importante ale acestor cercetări.

SĂPĂTURILE DE LA MOVILĂ

Pentru urmărirea problemelor indicate atât de construcția cât și de conținutul movilei, în cercetarea subsolului ei s-a respectat planul săpăturilor anterioare.

¹ Colectivul acestui șantier a fost alcătuit din: M. Petrescu-Dimbovița, responsabil, M. Dinu, I. Ordentlich, membri, V. Dupoi, I. Seftiuc, L. Șimanski și V. Țurlan, studenți.

² M. Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea*

Lupului 1956, în *Materiale*, V, 1959, p. 247.

³ M. Dinu, *Șantierul arheologic Valea Lupului*, în *Materiale*, III, 1957, p. 161 și urm.

⁴ *Șantierul Valea Jijiei*, în *SCIV*, II, 1, 1951, p. 57 și urm.

Astfel, subsolul movilei mari, împărțit în patru sectoare (SE, SV, NE și NV), a fost cercetat în continuare prin șanțuri de control de 1,50 m lățime și la interval de 1 m. Lungimea acestor șanțuri a variat între 13—32 m, în funcție de amplasarea fiecăruia dintre ele în suprafața aproape ovală a movilei (fig. 1). În total s-au trasat 18 asemenea șanțuri, care au fost adâncite uneori pînă la 3—3,50 m.

Prin săparea acestor șanțuri s-a reușit să se controleze întreaga suprafață a movilei mari, obținându-se rezultate destul de concludente.

Astfel, în ceea ce privește construcția movilei, prin săpăturile recente s-a reușit să se identifice traseul exact al șanțului din jurul movilei mari, rezultat în

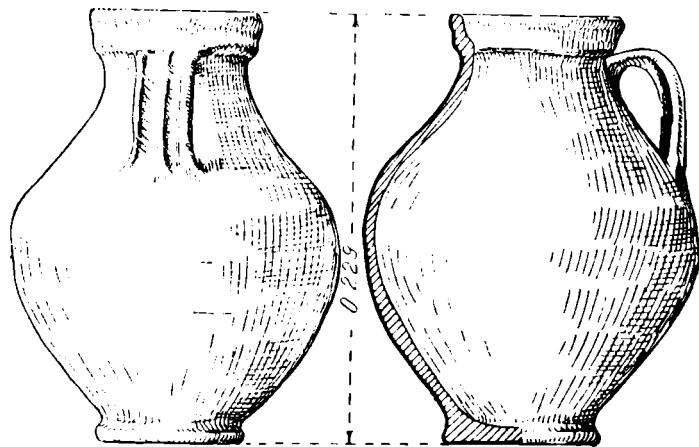

Fig. 2. — Vas lucrat la roată din mormîntul 20, de la începutul epocii migrațiilor.

urma scoaterii pămîntului necesar ridicării acestei movile (IV), care acoperea alte trei movile mai mici din cuprinsul ei (I—III). Umplutura, cu puține resturi arheologice cucuteniene, a acestui șanț oval din jurul movilei provine din pămîntul movilei mari aplatizată în decursul vremii. Este probabil că umplerea acestui șanț a început imediat după construcția movilei și s-a continuat după aceea poate pînă la sfîrșitul epocii bronzului.

Deosebit de importante au fost și rezultatele relativ la înmormîntările din movilă. În total în campania anului 1957, s-au descoperit alte nouă morminte de înhumatie săpate în solul de la baza movilei. Dintre aceste morminte opt datau din vremea înmormîntărilor cu ocră roșu (M. 16—19; 21—24) și unul (M. 20) de la începutul epocii migrațiilor; groapa acestuia din urmă, săpată prin pămîntul de umplură a movilei, perfora parțial șanțul din jurul ei. În acest din urmă mormînt, pe lîngă scheletul întins pe spate, cu capul la vest-nord-vest și picioarele la est-sud-est și cu mîinile întinse pe lîngă corp, s-a descoperit o oală lucrată la roată din pastă fină de culoare cenușie, așezată la picioare (fig. 2).

Dintre cele opt morminte cu ocră, unul din dreptul movilei II (M. 24), ocupa o poziție excentrică, iar restul de șapte au fost săpate în solul de la baza movilei mari, în spațiul dintre șanțul exterior al movilei mari și cele trei movile interioare. Numai două din aceste morminte erau duble (M. 19 și M. 23), restul fiind simple.

În cele ce urmează ne vom referi la trei din aceste morminte, care se remarcă prin inventarul și ritul funerar (M. 21, M. 22 și M. 24).

Astfel, în sectorul de nord-vest al movilei, cu ocazia săpării șanțului VI s-a descoperit un mormînt simplu cu urme imperceptibile de ocră (M. 21), care avea groapa în formă dreptunghiulară și adîncă de 2 m. Pe fundul gropii acestui mormînt, peste un lîntoliu din papură sau stuf din care s-au păstrat mici porțiuni, se afla un schelet în poziție chircită, culcat pe stînga, cu capul la est-nord-est și picioarele la vest-sud-vest, avînd mîna stîngă întinsă pe lîngă corp, iar cea dreaptă, îndoită din cot și cu falangele aduse pe umărul mîinii stîngi. În ceea ce privește inventarul mormîntului, la extremitatea antebrațului mîinii stîngi a scheletului s-a găsit o piesă din os (?) în formă de disc tronconic, prevăzută la centru cu un

Legenda

- Șanțul vechi din jurul movilei mari
- Șanțuri de control
- Conturul probabil al movilelor din interiorul movilei mari
- Gropi Cucuteni B
- Morminte cu ocră
" Hallstattiene
" din epoca migrațiilor

0 10 15 m

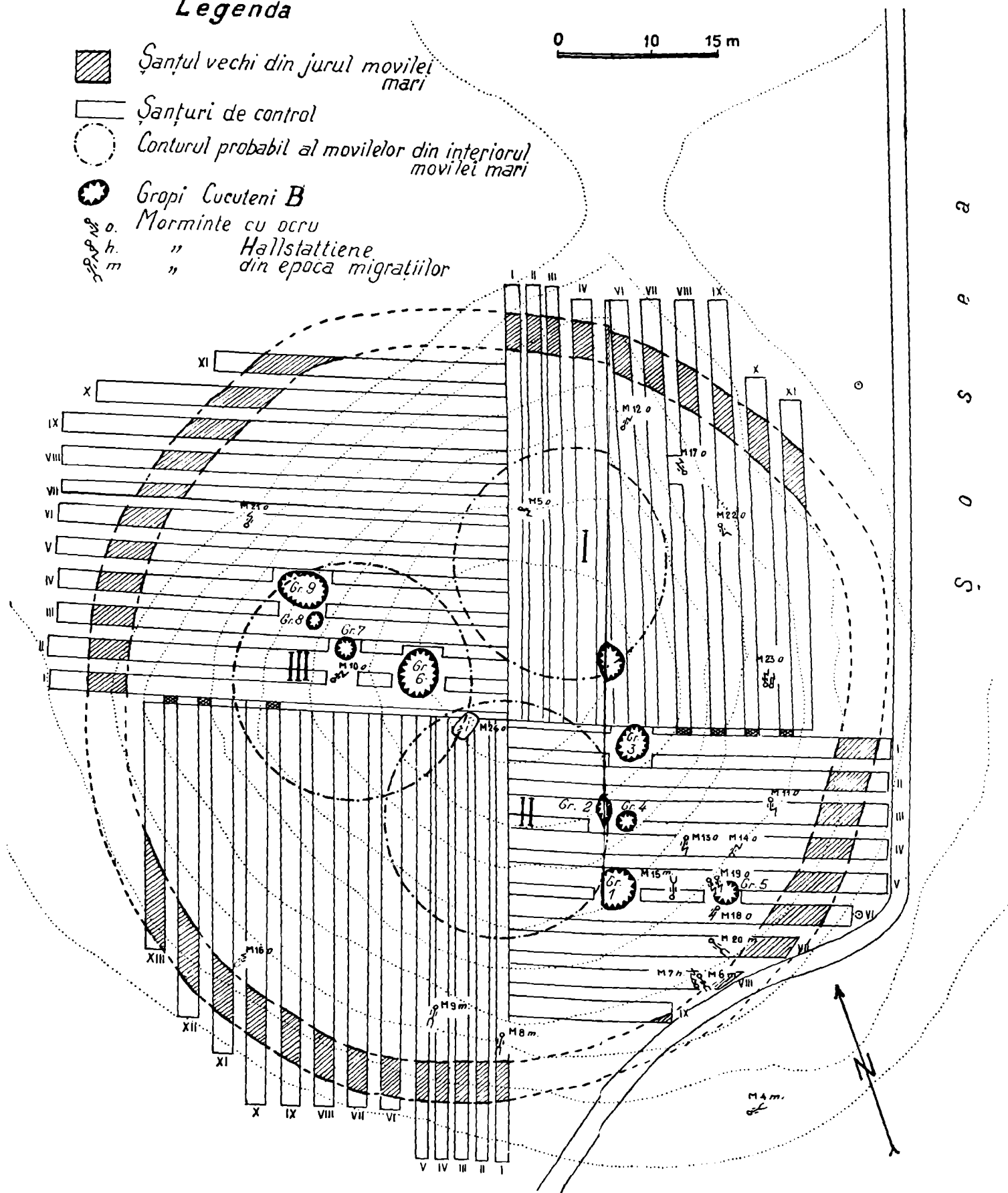

Fig. 1. — Valea Lupului. Planul general al săpăturilor de la movila mare din marginea șoselei Iași—Tg. Frumos.

orificiu cilindric cu diametrul de 17 mm. Pieseile de acest fel sînt caracteristice grupului înmormîntărilor cu ocră roșu, atît din Moldova¹ cît mai ales de pe teritoriul R.S.S. Ucraina, presupunîndu-se că au servit drept copci sau cataramă de cingătoare². Avînd însă în vedere poziția piesei din mormîntul descoperit recent la Valea Lupului, credem că obiectele de acest fel au putut fi folosite mai degrabă ca podoabe sau talismane cu caracter magico-religios.

Cel mai important dintre mormintele cu ocră roșu din movila de la Valea Lupului-Iași a fost identificat în sectorul de nord-est al movilei, în dreptul șanțului IX (M. 22). Aici, la 3,30 m adîncime de la baza movilei, într-o groapă rectangulară săpată în trepte, s-a descoperit scheletul unui om matur de sex bărbătesc, cu capul la nord-nord-vest și picioarele la sud-sud-est, culcat pe spate cu o ușoară înclinare spre stînga și cu picioarele chircite accentuat. Craniul, destul de bine conservat, prezenta la încheietura occipitalului cu parietalul drept, urma unei lovituri, probabil de ciocan cu baza rotundă. Brațele scheletului erau întinse pe lîngă corp, iar mîinile încrucișate deasupra bazinului atingeau cu falangele lor ambele femure (fig. 3). Fundul și pereții gropii, pînă la înălțimea de 1 m, erau căptușiți cu un lînțoliu de stuf sau papură presărat cu ocră roșu. Din inventarul mormîntului făcea parte un vas în formă de amforă, descoperit lîngă craniul scheletului (fig. 3). Din punct de vedere al formei, vasul acesta, lucrat cu mîna dintr-o pastă fină de culoare cenușie, se caracterizează prin corpul bombat și ușor alungit spre fund, gîtul înalt și drept și buza îngroșată la exterior. Avea și opt torți tubulare, dintre care patru mai mari pe diametrul maxim al vasului și alte patru mai mici la încheie-

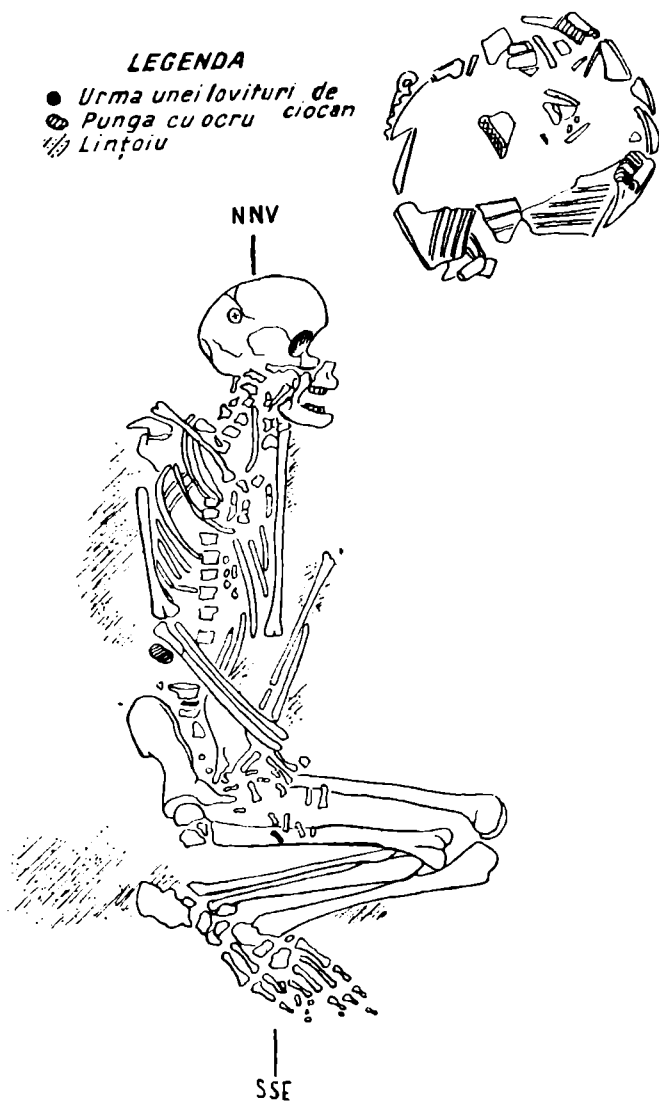

Fig. 3. — Mormîntul 22 cu vas in situ.

¹ Piese similare au fost descoperite în mormintele cu ocră roșu de la Stoicani și Bogonos; cf. M. Petrescu-Dimbovița, *Raport asupra săpăturilor arheologice din jud. Covurlui și Tutova*, în SCIV, I, 1, 1950, p. 62; Idem, *Date noi asupra înmormîntărilor cu ocră în Moldova*, în SCIV, I, 2, 1950, p. 111 și urm., p. 112, fig. 1/2.

² Cf. A.M. Tallgren, *La Pontide préscythique après l'introduction des métaux*, în ESA, III, 1926, p. 102 și urm.; M. Petrescu-Dimbovița, *Date noi asupra înmormîntărilor cu ocră în Moldova*, loc. cit., p. 111 și urm.

tura gîtlui cu corpul (fig. 4). În ceea ce priveşte decorul, vasul a fost ornamentat în partea superioară cu o bandă din linii simple în relief, aplicate orizontal şi vertical în dreptul celor patru torţi tubulare de pe corpul vasului, precum şi cu două şiruri de motive incizate în formă de X, dintre care unul pe buza vasului şi altul pe umărul lui, la încheietura gîtlui cu corpul vasului (fig. 4).

Prin forma şi în special prin decorul lui, acest vas este unic pînă în prezent în descoperirile de acest gen de pe teritoriul R.P.Romîne. Pentru el se găsesc

analogii parţiale, mai ales în ceea ce priveşte decorul, într-o serie de descoperiri, în special de morminte tumulare, din Germania şi pînă la Nipru, precum şi din Egeea.

Astfel, decorul alcătuit din benzi de linii simple în relief aplicate orizontal şi vertical pe umărul vasului şi torţile tubulare cu gaura orizontală de pe vasul de la Valea Lupului se întîlnesc adesea asociate şi cu alte ornamente pe amforele sferice din mormintele tumulare din grupul saxo-turingian¹. Acelaşi decor plastic îl regăsim şi pe unele amfore cu gîtlui cilindric şi cu patru torţi pe corpul lui, provenite din aceeaşi categorie de descoperiri de la Slánska Hora şi din alte localităţi, în special din Boemia², unde aceste amfore sînt asociate cu paharele cu gura în formă de pîlnie de tip A din Europa Centrală sau cu ulcioarele grupului Baalberg, fiind date în neoliticul dezvoltat³.

Unii arheologi cehi, încercînd să determine fazele principale ale ceramicii ornamentate cu şnurul din Boemia, au plasat acest tip de amforă într-o ultimă etapă (faza III) a acestei culturi, corespunzătoare cu cea mai veche ceramică de tip Unetiçe, punîndu-l în legătură cu unele influenţe din regiunile sud-estice⁴. În afară de aceasta, decorul alcătuit din şiruri orizontale incizate în formă de X de pe buza şi umărul amforei de la Valea Lupului a fost identificat recent şi la Gîrceni-Iaşi pe un vas în formă de pîlnie, dintr-un grup de morminte, care datează, probabil, de la începutul epocii bronzului⁵. Amforele caracteristice de pe teritoriul U.R.S.S. se deosebesc întrucîtva de tipul original, fiind în legătură cu cultura tripoliană tîrzie de tip Gorodsk-Usatovo⁶, corespunzătoare grupului înmormîntărilor cu ocră roşu în movile din ţara noastră. De asemenea, amfore cu elemente aproape similare cu cele descrise mai sus s-au descoperit şi în unele morminte cu groapa în formă de puţ din Egeea, fiind date, acolo, în perioada timpurie a minoianului mijlociu⁷.

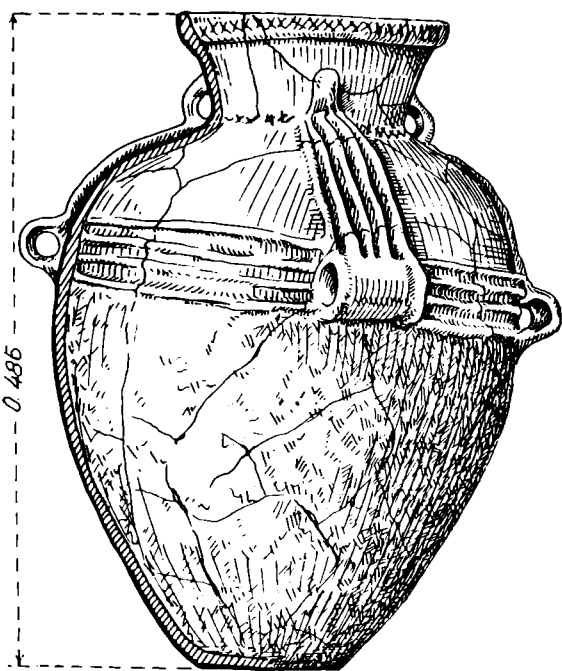

Fig. 4. — Amfora reconstituită din mormîntul 22 cu ocră de la fig. 3.

¹ Cf. T. Sulimirski, *Turingian Amphorae*, in PPS, XX, 1956, p. 108 şi urm.

² Cf. M. Zapotocky, *Baalbeská scupina v Čechách*, in AR, VIII, 1956, p. 551, fig. 233 (dreapta jos).

³ *Ibidem*, p. 621—622.

⁴ Cf. M. Buchwaldek, *Starší šňurová keramika v*

Čechách, in AR, IX, 1957, p. 401, şi fig. 178 (dreapta sus).

⁵ Cf. Adrian Florescu şi Marilena Florescu, *Sondajul de la Gîrceni*, in acest volum, p. 221

⁶ Cf. T. Sulimirski, *op. cit.*, p. 113 şi nota 6.

⁷ *Ibidem*, p. 114 şi 115, pl. VII/c şi fig. 3/1

Din datele de pînă acum rezultă că acest tip de vas în formă de amforă, provenit în special din morminte, este răspîndit pe un spațiu vast din Europa centrală și pînă la Nipru în care se include și țara noastră, și prezintă unele aspecte regionale, în legătură cu culturile locale cu care a intrat în contact.

În ceea ce privește originea acestor amorfе, T. Sulimirski este de părere că ea trebuie căutată undeva în regiunile de pădure dintre Vistula, Baltica și Niprul superior, locuite de o populație seminomadă, care la început își confecționa vasele din lemn¹. Relativ la aceasta nu este exclus ca briiele și ornamentul incizat de pe amforele de lut din grupele sus menționate să reprezinte eventualele cercuri de legătură și incrustații de pe vasele originale din lemn.

Pe baza analogiilor prezentate putem presupune că și amfora descoperită în mormîntul cu ocrу roșu din movila mare de la Valea Lupului-Fabrica Chimică aparține aceluiași grup de nord-nord-est. La Valea Lupului ea corespunde mormintelor din a doua perioadă a movilei, în care predomină mormintele cu gropi adînci și uneori săpate în trepte.

În sfîrșit, cel de-al treilea mormînt (M. 24), ocupa o poziție excentrică în dreptul movilei II din interiorul movilei mari (fig. 2). Groapa lui simplă și dreptunghiulară, orientată nord-nord-est — sud-sud-vest, era săpată în solul cafeniu, la 0,60 m adîncime de la baza movilei. Oasele scheletului, complet răvășite și păstrate parțial, dovedesc că mormîntul a fost jefuit din vechime, probabil de purtătorii aceleiași culturi a înmormîntărilor cu ocrу roșu. Prin descoperirea acestui mormînt s-a precizat că fiecare dintre cele trei movile din interiorul movilei mari, conținea numai cîte un mormînt, probabil al unor șefi din grupul înmormîntărilor cu ocrу, care datează dintr-o primă etapă de înmormîntări, caracterizate prin gropi simple, puțin adîncite și lipsite complet de inventar. După aceasta urmează cea de-a doua etapă a mormintelor cu ocrу de la Valea Lupului săpate în solul de la baza movilei mari cu gropi adînci și uneori cu pereții în trepte și cu un inventar mai bogat, din care, în afară de amfora menționată, nu lipsesc nici vase ornamentate cu șnurul răsucit². Limitîndu-ne la spațiul mai restrîns al țării noastre, în timp, această etapă ar putea corespunde mormintelor cu ocrу de pe cetățuia de la Stoicani datate la începutul epocii bronzului³ și probabil acelora din movila de la Brăilița care ocupă acolo o poziție intermediară între mormintele mai vechi cu vase usatoviene ca inventar și acelea mai noi cu vase în formă de *askos* corespunzătoare epocii bronzului deja formată⁴.

SĂPĂTURILE DE PE TERASĂ

În cadrul sondajului executat în 1955 cu prilejul săpării șanțului IV pe locul așezării neolitice din faza Cucuteni B de pe porțiunea de vest-sud-vest a terasei se identificase pe o suprafață de 42 m² urmele unei locuințe din faza Cucuteni B (Nr. 4), care din lipsă de timp nu a mai putut fi dezvelită (fig. 5). În 1957 reluîndu-se săpăturile în sectorul amintit, s-a trecut la dezvelirea acestei locuințe.

Cu acest prilej s-a constatat că resturile acestei locuințe zăceau la 0,60 m adîncime, în solul cafeniu de la baza solului cu humus de culoare neagră. Forma rectangulară și orientarea nord-sud a resturilor păstrate din această locuință era

¹ Cf. Sulimirski, *op. cit.*, p. 117 și urm.

² Cf. M. Dinu, *Șantierul arheologic de la Valea Lupului*, 1956, în *Materiale*, vol. V, 1959, p. 252, fig. 7.

³ Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, *Cetățuia de la*

Stoicani, în *Materiale*, I, 1953, p. 154.

⁴ Cf. N. Harțuchi și I. Th. Dragomir, *Săpăturile arheologice de la Brăilița*, în *Materiale*, III, 1957, p. 144.

indicată mai mult de grupurile ceramice și prin câteva bucăți de lipitură provenită de la pereții prăbușiți spre interiorul locuinței întrucât lipsea cu desăvârșire podeaua făcută pe podina de lemne despicate. Din inventarul acestei locuințe făceau parte oase de animale domestice, sule de os, greutăți de plasă din lut și în special ceramica pictată în stilul grupei Ț cu motive animaliere sau uneori serpentiforme

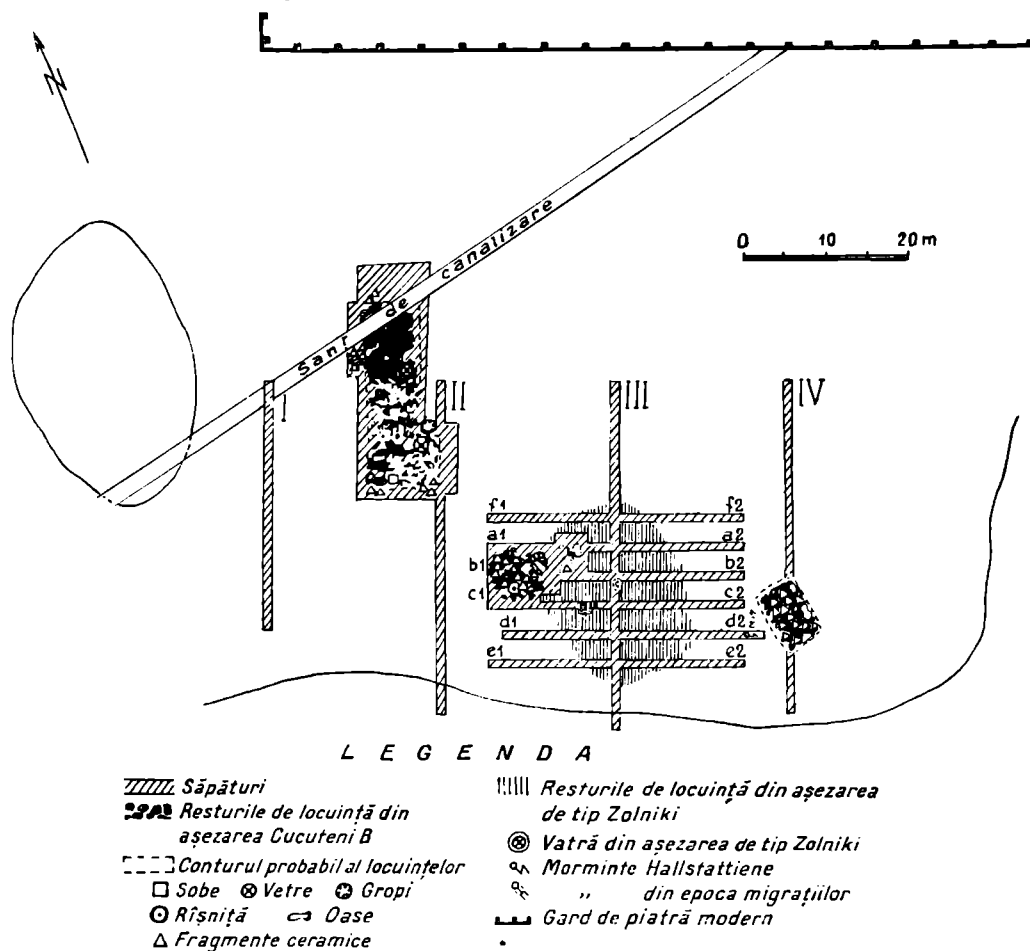

Fig. 5. — Valea Lupului. Planul sondajului din așezarea Cucuteni B.

(fig. 6). Toate aceste resturi descoperite aici confirmă rezultatele anterioare cu privire la faza Cucuteni B căreia îi aparțin.

★

Al doilea sondaj efectuat pe porțiunea centrală a terasei a constatat dintr-un șanț de 1 m × 124 m, trasat perpendicular pe gardul de piatră de pe latura sudică a Fabricii Chimice 2.

Cu acest prilej, în capătul sudic al șanțului s-au secționat trei locuințe, dintre care una cucuteniană și alte două hallstattiene. Acestea din urmă se caracterizau prin resturi sporadice de lipituri bine arse și fragmente ceramice, dintre care unele proveneau de la vase mari în formă de urne din pastă de culoare cărămizie în interior și neagră cu luciu metalic la exterior. Vasele de acest fel, decorate cu caneluri orizontale largi, prin analogie cu descoperirile similare de la Stoicani,¹ datează dintr-o fază încă nu îndeajuns de bine precizată din Hallstatt-ul mijlociu sau târziu.

¹ Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, *Cetățuia de la Stoicani*, loc. cit., p. 155 și fig. 64/1.

În afară de acestea, prin identificarea şi în acest loc a platformelor de locuinţă Cucuteni B, s-a precizat că aşezarea neolitică s-a întins şi pe zona centrală a terasei, probabil pe atunci neseplată de porţiunea vestică.

În sfârşit, prin supravegherea lucrărilor de sapă efectuate de Direcţia Regională de Drumuri şi Poduri la « Căpriţa » pe locul unei movile din apropierea satului Leţcani, s-au descoperit două schelete chircite şi fără inventar, care zăceau în pământul de umplutură al movilei. De asemenea, din acelaşi pământ s-au cules mai multe fragmente ceramice, o greutate de plasă şi un idol fragmentar din lut, care proveneau din aşezarea de tip Criş peste care a fost construită movila¹.

★

Acestea sînt principalele rezultate ale cercetărilor de la Valea Lupului din 1957.

În ceea ce priveşte movila, prin identificarea mormîntului 24 din dreptul movilei II, în care, prin cercetările anterioare nu se descoperise nici un mormînt, s-a precizat că fiecare dintre cele trei movile (I—III) din interiorul movilei mari a fost construită numai peste cîte un mormînt din grupul înmormîntărilor cu ocră roşu, probabil al unor şefi de ginţi sau triburi. Mormintele din dreptul acestor trei movile, caracterizate prin gropi simple, dreptunghiulare şi adîncite puţin în solul de la baza movilei, marchează, probabil, o primă etapă în evoluţia culturală a înmormîntărilor cu ocră roşu în movila de la Valea Lupului.

Cea de-a doua etapă a movilei mari, corespunzătoare mormintelor cu gropi adînci şi săpate uneori în trepte, în solul de la baza movilei mari, se deosebeşte de prima, atît ca rit de înmormîntare cît şi prin inventarul mormintelor ei. Din acest punct de vedere, prezenţa într-un mormînt cu ocră a unei amfore mari de origine nord şi nord-estică s-ar putea invoca în sprijinul unui contact între triburile purtătoare ale acestui tip de amforă şi triburile de păstori ale înmormîntărilor cu ocră roşu în movile venite aici mai de demult din stepele pontice ale U.R.S.S. Rămîne ca prin cercetările viitoare să se precizeze în ce măsură elementele din nord şi nord-est aparţinînd fie acestui grup sau a aceluia cunoscut prin înmormîntări în cutie de piatră şi documentat recent şi pe teritoriul Moldovei² au contribuit, alături de grupul înmormîntărilor cu ocră roşu din răsărit, la grăbirea procesului de trecere la epoca bronzului pe teritoriul Moldovei.

M. DINU

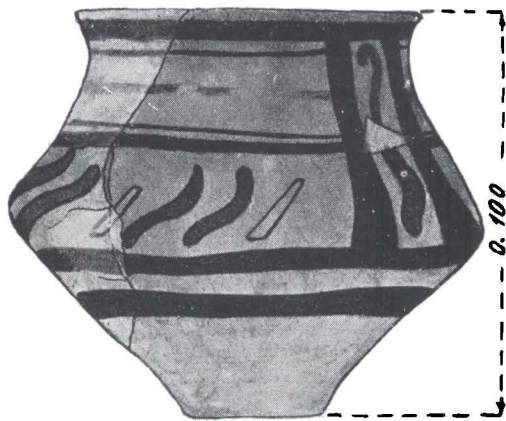

Fig. 6. — Vas pictat în stil Ț din faza Cucuteni B.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАСКОПКИ В ВАЛЯ-ЛУПУЛУЙ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

В течение археологических исследований 1957 г. в Валя-Лупулуй, согласно установленному ранее произведенными раскопками плану, был полностью исследован большой курган времен захоронений с красной охрой, расположенный на краю шоссе Яссы—Тыргу-

¹ Cf. Şantierul Valea Jijiei, loc. cit., p. 57 şi urm.

² Cf. M. Dinu, *Sondajul arheologic de la Dolheştii Mari*, în acest volum, p. 213.

Фрумос (рис. 1). В то же время были произведены и два менее значительных шурфа, один на юго-западном краю террасы в обширном неолитическом поселении фазы Кукутени В (рис. 5) с расписной керамикой типа ζ (рис. 6) и другой в центре той же террасы, где были обнаружены остатки поселения среднего и позднего гальштата.

Недавними раскопками кургана, являющимися главным заданием нынешнего исследования, удалось установить точное направление канавы вокруг большого кургана, образовавшейся от выемки земли для его насыпи (IV), перекрывающего три небольших холма (I—III) (рис. 1). Кроме того, были вскрыты 9 погребений с труположением у основания кургана, из коих 8 относятся к периоду погребений с красной охрой (16—19; 21—24) и одно (20) в вытянутом положении, в котором имеется сработанный на кругу глиняный сосуд серого цвета (рис. 2), относящийся к началу эпохи переселений народов.

Среди погребений с охрой одно (24) занимает отдаленное от центра положение против кургана II, остальные 7 были вскрыты в грунте у основания большого кургана, между внешней канавой, окружающей курган, и тремя внутренними погребениями. Погребения с охрой, находящиеся против большого кургана, отличаются от внутренних погребений как по захоронению (глубокие ямы, иногда ступенчатые), так и по керамическому инвентарю, состоящему из сосудов со шнуровым орнаментом либо в форме больших амфор с трубчатыми ручками и горизонтально и вертикально наложенными простыми поясками (рис. 3 и 4).

При вскрытии погребения 24 против кургана II было установлено, что каждый из трех холмиков (I—III) внутри большого кургана был насыпан над одним из погребений группы с красной охрой, по-видимому, племенных либо родовых вождей. Погребения под этими тремя курганами в простых прямоугольных и слегка углубленных в грунт ямах в основании курганов представляют собой первый этап культурного развития погребений с красной охрой в кургане в Валя-Лупулуй.

Второй этап — этап большого кургана — с погребением в глубоких, иногда ступенчатых, ямах и с инвентарем из больших амфор можно отнести к началу бронзы. Наличие в одном из погребений с охрой большой амфоры, происходящей, по мнению некоторых лиц, из северо-восточных областей между Вислой и Верхним Приднестровьем, может служить подтверждением контакта между племенами—носителями такого типа сосудов и пастушескими племенами, которым принадлежали погребения с красной охрой в курганах, давно прибывшими сюда из причерноморских степей СССР. Будущими исследованиями будет уточнено, в какой мере элементы севера и северо-востока, принадлежащие к той же группе либо к группе погребений в каменных ящиках, недавно установленной и на территории Молдовы, оказали наряду с группой погребений с красной охрой на востоке свое влияние на ускорение процесса перехода к бронзе на территории Молдовы.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Валя-Лупулуй. Общий план раскопок большого кургана на краю шоссе Яссы — Тыргул-Фрумос.

Рис. 2. — Выработанный на кругу сосуд из погребения 20 начала эпохи переселений народов.

Рис. 3. — Погребение 22 с сосудом *in situ*

Рис. 4. — Восстановленная амфора погребения 22 с охрой из рис. 3.

Рис. 5. — План шурфа в поселении Кукутени В.

Рис. 6. — Расписанный в стиле ζ сосуд фазы Кукутени В.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DE VALEA LUPULUI

RÉSUMÉ

Les fouilles archéologiques faites en 1957 à Valea Lupului d'après un plan établi au préalable grâce à des fouilles antérieures, ont permis de contrôler tout le sous-sol d'un grand tumulus datant de l'époque des inhumations à l'ocre rouge et situé en bordure de la route qui va de Jassy à Tg. Frumos (fig. 1). On a effectué en même temps deux petits sondages, l'un à l'extrémité Sud-Ouest de la terrasse du même endroit — sur l'emplacement d'une vaste station néolithique, appartenant à la phase Cucuteni B (fig. 5) et contenant de la céramique peinte dans le style ζ (fig. 6) — et l'autre au centre de la même terrasse, où on a pu identifier des vestiges d'un établissement datant de la seconde et de la troisième périodes du Hallstatt.

Les fouilles récentes, pratiquées dans le tumulus, ont permis de déterminer le tracé exact d'un fossé situé autour du grand tumulus et résultant de l'extraction de la terre nécessaire à l'édification de ce tumulus (le IVe) qui en recouvrait trois autres plus petits, situés sur son emplacement (I—III) (fig. 1). L'auteur a découvert, en outre, neuf autres tombes à inhumation, creusées à la base du tumulus, dont huit dataient de l'époque des inhumations à l'ocre rouge (M. 16 — 19; M. 21 — 24) et une seule (M. 20) dont le squelette reposait étendu sur le dos. Cette dernière tombe contenait un vase en argile fait au tour et datant du début de l'époque des migrations (fig. 2).

Parmi les tombes à ocre, l'une (M. 24) occupait une position excentrique, en regard du tumulus II, tandis que les sept autres ont été découvertes à la base du grand tumulus dans l'espace situé entre le fossé extérieur du tumulus et les trois tumulus intérieurs. Les tombes à ocre trouvées en face du grand tumulus diffèrent de celles des tumulus intérieurs, aussi bien en ce qui concerne le rite d'inhumation (à fosses profondes creusées parfois en gradins) que par leur inventaire céramique, constitué de vases à ornementation cordée, en torsade, ou de vases en forme de grandes amphores, à anses tubulaires sur le corps et ceinturés de lignes horizontales et verticales, simplement appliquées (fig. 3 et 4).

La découverte de la tombe 24, située devant le tumulus II, a permis de préciser que chacun des trois tumulus (I—III), de l'intérieur du grand, n'a été élevé que sur une seule tombe, du groupe d'inhumation à l'ocre rouge. Il s'agissait probablement de chefs de clan ou de tribu. Les tombes renfermées dans ces trois tumulus — à simples fosses rectangulaires et creusées à faible profondeur dans le sol de la base du tumulus — marquent une première étape dans l'évolution culturelle des inhumations à l'ocre rouge, dans le tumulus de Valea Lupului.

La seconde étape, celle du grand tumulus, qui correspond aux tombes à fosses profondes, creusées parfois en gradins et renfermant comme mobilier funéraire de grandes amphores, peut être datée du début de l'âge du bronze. La présence, dans l'une des tombes à ocre rouge, d'une grande amphore provenant selon certains auteurs des régions du Nord-Est, situées entre la Vistule et le Dniéper supérieur, pourrait être invoquée à l'appui de la thèse d'un contact entre les tribus usant de ce type de vase et les tribus de pâtres, pratiquant les inhumations à l'ocre rouge dans des tertres, dont la mode avait été importée depuis assez longtemps des steppes pontiques de l'U.R.S.S. Les futures fouilles auront à préciser dans quelle mesure les éléments du Nord et du Nord-Est — appartenant soit à ce groupe, soit à celui connu par les inhumations dans des cistes et récemment attesté sur le territoire de la Moldavie — auront contribué, aux côtés du groupe oriental des inhumations à l'ocre rouge, à hâter le processus du passage à l'âge du bronze, sur le territoire de la Moldavie.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Valea Lupului. Plan d'ensemble des fouilles du grand tumulus situé en bordure de la route Jassy—Tg. Frumos.

Fig. 2. — Vase fait au tour, trouvé dans la tombe n° 20 (début de l'époque des migrations).

Fig. 3. — La tombe n° 22 avec vase *in situ*.

Fig. 4. — Amphore reconstituée provenant de la tombe 22 à ocre de la figure 3.

Fig. 5. — Plan du sondage de la station Cucuteni B.

Fig. 6. — Vase peint dans le style ζ de la phase Cucuteni B.

SONDAJUL ARHEOLOGIC DE LA DOLHEȘTII MARI*

(r. Fălticeni, reg. Suceava)

ÎN PRIMĂVARA anului 1956 locuitorul Ion Hapău din com. Dolheștii Mari, cu ocazia lucrărilor agricole efectuate pe un lot din grădina casei sale, a descoperit întâmplător un mormînt în cutie de piatră. Conținutul lui, deranjat și distrus de descoperitori, se compunea, după informațiile primite, din patru schelete umane, mai multe vase din lut ars, trei topoare de silex și o serie de obiecte lucrate din plăci de os gravate și ajurate. Toate acestea, în afară de topoarele din silex, s-au păstrat numai fragmentar¹.

Apreciind importanța acestei descoperiri, unică pînă atunci pe teritoriul Moldovei, Institutul de arheologie al Academiei R. P. Romîne, a înscris aici, în planul său de cercetări pe 1957, un sondaj arheologic, care s-a efectuat între 21 octombrie și 5 noiembrie 1957.

Cu prilejul acestor lucrări, urma să se precizeze dacă descoperirea sus menționată apare în acest loc ca ceva izolat sau face parte dintr-un complex, un grup de morminte sau eventual un cimitir, care cercetat metodic ar putea oferi date noi de caracter arheologic și antropologic. În afară de aceasta, se urmărea să se stabilească poziția cronologică pe care această nouă cultură o ocupă în cadrul celorlalte culturi materiale de pe teritoriul Moldovei.

Locul descoperirii se află pe o prelungire din dealul Vîntului, o terasă inferioară de pe stînga pîrăului Șomuzul Mare, situată în marginea de nord-vest a satului Dolheștii Mari. Sondajul a fost efectuat în grădina locuitorului sus menționat, cuprinsă între șoseaua Fălticeni-Dolhasca la sud și drumul de țară « La Ichim » la nord și nord-est (fig. 1). În acest loc terenul prezintă o ușoară pantă de la nord la sud, care se prelungește peste șosea și calea ferată pînă în șesul mlăștinos al Șomuzului Mare. Planul sondajului a fost determinat de forma terenului și în special de orientarea est — vest a mormîntului descoperit întâmplător în anul precedent.

Astfel, lucrările au constatat din trei șanțuri paralele (I, II, III), orientate nord-sud și două casete cu o suprafață de 16 m² (fig. 1). Cele trei șanțuri au fost trasate la vest și paralel cu drumul de țară « La Ichim ». Șanțul I (1 m × 112 m) se amplasează la 40 m de marginea estică a acestui drum, șanțul II (1 m × 94,50 m) la 5 m distanță de primul, iar șanțul III (1 m × 44 m) la un interval de 8 m față de șanțul II. Cu prilejul acestor săpături, a căror suprafață atinge 280 m², s-a reușit să se dezvelească încă un mormînt (M. 2) din aceeași grupă a mormintelor în cutie de piatră, scheletul unui animal cu un vas întregibil la cap, îngropat probabil

* Lucrările au fost efectuate de M. Dinu, responsabil, și L. Șimanschi, student.

¹ Vezi arhiva Muzeului Fălticeni, raport nr. 6671

din 13 mai 1956, încheiat la fața locului de semnatul acestui raport și de I. Cernescu, la acea dată director al Muzeului.